

LÉVAI KATALIN

Pik Katalin emlékére

Amikor felkanyarodtam az Erzsébet híd budai hídfőjére és kitértem a város téli képe, arra gondoltam: nagyon sokan indulnak ebben az órában a józsefvárosi zsinagógába, hogy Pik Katalinra emlékezzenek. Eszembe jutott egy régi temetés, a Vági Gáboré. Hatalmas tömeg gyűlt össze a temetőben. Egy idős úr sokáig zavartan nézelődött, majd tisztelettel megkérdezte, kit temetnek itt. – Vági Gábort, a szociológust – feleltük. – Fontos ember lehetett – bólintott a férfi.

Tudtam, hogy most is, ezen a megemlékezésen is sokan leszünk. Ez a szakma nagyon tud temetni. Olyan, mint egy széthullott család, amelynek tagjai ünnepnapokon és temetéseken mind összejönnek, de a hétköznapiakon alig látják egymást. Egy ember jelenlétét akkor érzik igazán, amikor már a hiányával szembesülnek. Mert valójában senki sem fontos. Nincsenek műhelyek, szakmai közösségek, tanítványaikra büszke mesterek és mestereiket követő vagy megtagadó tanítványok. Nincsenek iskolák, ahová tartozni lehet. Nincs szakmai elismerés, méltatás, jutalom, díj. Ebből a szakmából nem lehet erőt meríteni. És ettől szenvedni kell. Ezt a szakmát néhány megszállott tartja lendületben – ilyen volt Pik Kati is –, aki az év legdermesztőbb napján csatlakozott a szakmai megszállottak égi csapatához, Solt Ottiliához, Bognár Szabolcshoz, Nagy Andráshoz, Fekete Évához, kedves halottainkhoz.

Voltak jó barátok, segítőkész kollégák, akik látták, milyen nagy baj van Katalinnal. Nem tudták megmenteni, mert nem lehetett megmenteni. Mégis jó, hogy ott voltak mellette, akkor is, ha az örvényből nem tudták kihúzni. Nehéz megérteni, hogy egy szép és tehetséges ember miért fuldoklik egész életében, és miért nem képes semmit sem meglátni a saját értékeiből. Mintha örökké görbe tükörben szemlélné önmagát, torzított optikán keresztül. Mások azzal az élettel, amelyet ő élt, elégedettek lettek volna. Ő soha nem volt az. Segíthetett volna valaki helyretolni az elcsavarodott látószöveget? Nem tudom.

A nyolcvanas évek közepén találkoztam először Katalinnal, vele készítettem első beszélgetésemet az eufemisztikusan kisebbségkutatásnak elkeresztelt vizsgálatban, amelyben a holokauszt második generációs tagjaival vettünk fel életút-interjúkat. „Csak félig vagyok zsidó, de másfélnek látszom. És így is érzem magam” – mondta.

Szenvedélyesen, olykor indulatosan állt a társadalmi kivetettek oldalán. Nem kímélte magát, közel ment a szegénységhez. Úgy járt-kelt hajléktalanjai, romái között, mint aki oda született. Ez a legtöbb, amit egy segítő tehet. Nem urizálva, távolról adott, hanem a segítség természetes, jóleső gesztusával, közvetlen közelségből. A legérzeke-

nyebb írásokat cigányokról, cigánygyerekekről tőle kaptam. Amikor megemlítettem, hogy az Esélyben megjelent cikkeit tanítom az egyetemen, és más tanároknak is ajánlom, csak legyintett. Mint aki nem hiszi, hogy művei bárkit is érdekelhetnek.

Írt, tanított, szociális munkát végzett, gyerekeket nevelt, feleség volt. A női emancipáció kérdései csöppet sem érdekelték. Középosztálybeli hóbortnak tartotta az egészet. Ezen aztán elvitatkoztunk. Szabadság-értelmezéseink végül találkoztak. Örökös ellenzéki, szabad ember volt. Citoyen. A tudást és a tehetséget lenyűgözve tisztelte. Kedves emlékként őrzött egy elmosódott szövegű papírlapot, amelyre Nádas Péter kezéből egyszer véletlenül ráömlött egy kis víz.

Emlékszem egy téli üdülésre a Mátrában. Nagy hó volt, ragyogó téli nap. Kati szinte eksztatikus örömmel szánkózott a fiával. Kipirult arccal, nagy nevetéssel robbantak be az ebédlőbe. Csodáltam, mennyi energia van benne, és hogy ennyire magával ragadja a tél szépsége, hava.

Utolsó munkájaként könyvet írt a szociális munka történetéről. Szemelvények, gyűjtemények jelentek már meg ebben a témában, de ez az első összefoglaló történeti munka. Minden bizonnyal alapmű. Arról, hogyan közelítette meg a szociális munkát, álljon itt egy idézet a könyvből: „*Sine ira et studio*, azaz harag és elfogultság nélkül kell tárgyalni egy történeti munkában az eseményeket. Harag nincs bennem, de elfogultság igen. Vannak olyan gyakorlati tevékenységek, melyeket jobbnak tartok, mint másokat, mert felfogásomhoz közelebb állnak, és ezeknek emiatt talán nagyobb teret szentelek, mint másoknak. Színt kell tehát vallanom: mikor tartom jónak, azaz hasznosnak a szociális munkát? Az elsődleges szempontom mindig az, hogy vajon a felhasználók életminőségét javítja-e az adott tevékenység. Felfogásomban az a szociális munkás képes valóban hasznos, segítő munkát végezni, aki a társadalmi környezet megismerését össze tudja kapcsolni az ember személyiségének, pszichés folyamatainak megismerésével, és mindehhez megtanulja, hogy olyan kommunikációt folytasson, melynek dinamikai elemeire figyelve az összes résztvevővel megérteti magát.”

Tőle szokatlan buzgalommal dolgozott a könyv piaci bevezetésén. Figyelt arra, hogy eljusson a fontos könyvesboltokba, kint legyen a polcokon, hirdetések jelenjenek meg róla szaklapokban. Nem akart nyom nélkül távozni. Megtartotta az utolsó óráit, tanítványai figyelemmel és szeretettel hallgatták. Valószínűleg nem érzékelte már. Csak hidegséget érezhetett, míg végül a legnagyobb hideget választotta, szándékkal és önként. A hajléktalanok sorstársa lett.

És mi itt állunk dideregve.